

A HRDÝ BUĎ, ŽES NEZRADIL!

Ferdinand Peroutka

Bez vnějšího nařízení, poslušni příkazu srdce i rozumu, dávali lidé agresorům "veto". Jednota davů, zaplavujících ulice a náměstí měst byla výmluvnější než sebehlasitější proklamace. (Nahoře). Tanky, obrněné transportéry, nákladní auta plná munice. To byl argument okupantů a jejich "pravda". Zvyklí vítězit hrubou silou byli si jisti, že na ni mohou vždycky spoléhat. Na ni a na "pátou kolonu", číhající s dýkou zrady za zády národů. Jenomže v Československu jim to nevyšlo. Duch svobody byl příliš probuzen a příliš čilý . . . Ty snímky z prvních okupačních dnů nepatří historii: i dnes, po roce, má okupant sílu a národ vůli, i když jsou tanky za městy a v ulicích je klid . . .

Lidé se ptají, jak jsme se měli v exilu tak dlouhém. Často jsme byli deprimováni. V zemích, které nás hostily, mnozí soudili, že u nás je vše skončeno a že je zbytečno se zajímat o detaily. Pokud z domova doléhaly zvuky veřejného života, bylo to jako deska namluvená někde jinde a poslaná, aby ji přehrál domácí gramofon. Když v sovětech bylo páčáno to nebo ono zlo, u nás bylo páčáno. Mezinárodní žurnalisté, kteří tu a tam jeli do Československa, znali z dějin této země jedině jméno: Švejk. A když se vrátili, zdálo se jim, že nepotřebovali více. Referovali, že byli v zemi Švejkově. Země se zdála pohřbena pod Internacionálou a obrazem Švejka. Vlády Gottwaldova, Zápotockého a Novotného odpovídaly na všechno: pes štěká a karavana táhne dál.

Marx napsal, že Poláci a Maďaři mají historii, ale Češi a Slováci nemají. Roku 1968 Češi a Slováci měli historii a mezinárodní žurnalisté zapomněli na jméno Švejk. Část marxistů je nad tím plna zuřivosti a vyhrožuje.

Pan Gustav Husák nyní praví: "Naše strana má bohatou padesátiletou historii." Má — společně se sověty — bohatší historii, než pan Husák připouští. Byly v té historii vraždy, komunisté zabíjeli komunisty a ovšem i jiné po houfech, byly falešné procesy, lidovůle a pád zákonů a trvalá hmotná tiseň obyvatelstva. Tradice národů byly vyhlazovány s velkým úsilím. Československý kulturní a občanský život byl stlačován na úroveň, jaká by stačila pro jakési ono euro-asijské pomezí, o němž mluvil Stalin. Roku 1968 Češi a Slováci se vymanili z této bohaté historie.

Koncem osmého měsíce přišla sovětská armáda, aby vzkřísila většinu toho, co bylo a dala život tomu, co ho už nemá. A pan Husák prý praví: "Objeví-li se odpor, odfouknu jej jako pěnu." Jak mocný to státník. Ale ještě nikdy nebylo zmobilisováno tolik státní i mimostátní moci proti tomu, co prý je pěna.

Sověty a přítomná československá vláda společně žádají, aby lidé zapomněli na velké části bohaté historie komunismu a aby se tvářili, jakoby invase byla příjemná událost. Tušení nás všech o budoucnosti je nedostatečné, ale jedno poučení historie je možno pokládat za jisté: přes všechna spiknutí nepřirozenosti proti přirozenosti svět vždy se pohnul tak, jací jsou lidé. Je to duchovní děj, ačkoli někdy jsou povolávání surovců, aby jej rozhodovali. Na konec rozhodne vědomí národa. Sřežte vědomí národa, z něho všechno vždy zase se obnovuje. Sověty a přítomná vláda mohly by jen tenkrát zvítězit, kdyby lidé zase jednou tak jim uvěřili jako roku 1948. Ale každý ví, že to je nemožné.

Mnohokrát byl vysloven obdiv nad silou československé resistance. Tato síla má jediný zdroj: resistance je přirozené pokračování v přirozené československé historii. Duch země jí vychází vstříc.

Několikrát v minulých letech byly činěny pokusy o dialog exilu s národem doma. Nejlepší dialog je ten, kterého není třeba. Myslíme, že tomu je tak nyní. **NENÍ DIALOG. JE JEDNOTA.**

Zvláštní příloha Amerických Listů k prvnímu výročí sovětské invaze do Československa chce připomenout čtenářům, že čas nezlomil odpor českého a slovenského lidu. Vyšla 21. srpna 1969.

Tanky se vrhaly proti československému rozhlasu; lidé se holýma rukama vrhali proti tankům.

Praha před zlým výročím

Dva dni před prvním výročím invaze byli do Prahy povoláni komunističtí aktivisté z celých Čech a Moravy, aby byli na poslední chvíli instruováni, jak se zachovat, kdyby v osudný den došlo k nepokojům. Husák a Svoboda měli v rozhlase a televizi projevy, které byly natočeny a připraveny k vysílání v předvečer okupace. Dělníci večerních a nočních směn budou mít umožněno opustit stroje a projevy vyslechnout. Praha je v těchto dnech studená a beze slunce a lidé na ulicích jsou klidní a smutní. Rusové v městě nejsou, čekají v okolí. Těch několik desítek sovětských turistů, kteří přijeli do Prahy, si nikdo nevšímá. Jsou-li to provokatéři, nemají žádnou naději. Den před výročím použila pražská policie slzotvorný plyn a obušky proti několika stům tichých demonstrantů na Václavském náměstí. Bylo zatčeno dvacet lidí a okolostojící diváci volali na policii "Gestapo". Provokace stalinistů má být zahájena v noci na 21. srpna. Skončit má dosazením Aloise Indry do funkce prvního tajemníka československé komunistické strany.

Praha — Můstek, který tak rádi fotografovali zahraniční turisté. Nejrušnější a nejveselejší místo Prahy. Jednadvacátého srpna 1968 se tu pořizovaly dokumentární fotografie sovětské hanby.

Od okupácie po kolaborantstvo

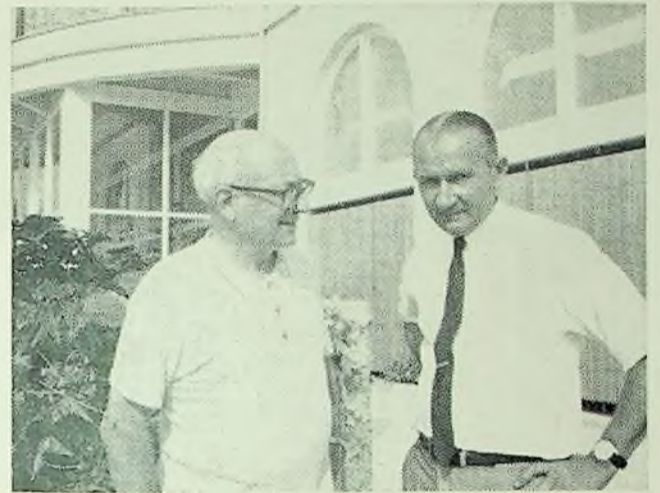
EUGEN LÖBL:
(psáno pro Americké Listy)

Autor následujících vědeck. Eugen Löbl, komunista od roku 1931, patřil k vedoucím čs. marxistickým teoretikům v době před druhou světovou válkou. Za války byl vedoucím úředníkem ministerstva hospodářské obnovy v Londýně, byl pověřen agendou UNRRA a byl národohospodářským poradcem ministra Jana Masaryka na konferenci UNRRA v Atlantic City. Po válce se stal vedoucím agendy UNRRA a sekčním šéfem ministerstva zahraničního obchodu, později prvním náměstkem ministra zahraničního obchodu. V roce 1949 byl uvězněn na podkladě Mikojanova zákroku a v roce 1952 ve Slánského procesu odsouzen na doživotí. Po jedenácti letech byl propuštěn a v roce 1963 rehabilitován. Stal se ředitelem Státní banky. Po loňské okupaci odjel Eugen Löbl do Ameriky, kde přednášel na četných univerzitách. Letos měl přednášky na Southern Illinois University v Carbondale a na podzim bude přednášet na Vassar College jako visiting profesor.

Mnozí z nás, hoci sme cez roky s veľkou dávkou skepticizmu sledovali sovietsku politiku, sme nepočítali s tým, že sa ZSSR odhodlá okupovať Československo. Ale urobil to a v popredí stála otázka ďalšieho osudu tejto krajiny. V prvom rade išlo o boj o suverenitu. Suverenita je najvyšším princípom existencie národa. Za žiadnych okolností sa politik nesmie vzdáť suverenity národa. Žiadna taktika neospravedľuje ústupky v tejto oblasti. President, člen vlády, poslanec, každý zložil prisahu, že bude hájiť suverénne práva národa. Politicky aj právne je zrieknutie sa suverenity zločinom.

Po okupácii boli dve cesty. Cesta, ktorá sa prijala, bola určená heslom zachrániť s pojanuárovej politiky, čo sa dá. Suverenita je ztratená, Západ pre nás nepohne prstom, pomer sil k ZSSR nečáha nádej na zmenu stavu, pôjdeme tedy cestou menšieho zla. Negovala sa pritom úplne skutočnosť, že ZSSR je štát, ktorý všetky aspekty podriaďuje svojim veľmocenským aspiráciám. Mnohí túto skutočnosť nechceli vidieť a nahovárali sebe i národu, že ide o akési nedorozumenie, ktoré sa dá poslušnosťou a lojalitou odstrániť.

Druhou alternatívou bolo odmietnuť s okupantom akúkoľvek kolaboráciu. Nepodpísať žiadnu dohodu, odmiet-

Vydavateľ A. L. (vpravo) s autorom článku Eugenem Löblom

núť v snemovni súhlas s okupáciou, trvať na tom, aby Spojené národy prerokovali našu sťažnosť proti okupácii. Obrátiť sa na všetky komunistické strany sveta a žiadať podporu. Využiť všetky svetové pokrokové organizácie, aby nám pomohli. Bolo by zbytočné diskutovať o tom, či by tieto akcie donútili ZSSR opustiť ČSSR. Osobne o tom pochybujem. Ale nepochybujem, že by takéto akcie veľmi podstatne sťažili uskutočnenie zámerov, pre ktoré ZSSR ČSSR okupoval.

Uvážme, čo sa za tento rok urobilo. Na pôde OSN a na

všetkých medzinárodných fórach sme protestovali, ak niekto chcel obhájiť samostatnosť čs. republiky. Vystúpili sme proti komunistickým stranám, ktoré sa pre ČSSR domáhali suverenity, a postavili sme sa do fronty, ktorá uskutočnila a shválila našu porobu. Pripravuje sa nielen uznanie a schválenie okupácie, ale dokonca prehlásenie, že okupácia bola v záujme českého a slovenského národa. Stačil rok, aby sa fronty vyjasnili. Tu okupanti a kolaboranti, — tam národ. Neexistuje stredná cesta a neexistuje ani neutralita.

Kolaboranti sľubujú výhody, alebo aspoň menšie zlo. Rok okupácie ukazuje, že existuje len zlo, nie menšie zlo. Ukazuje to tiež história všetkých okupácií a všetkých kolaborantov.

Kolaborantská vláda vyradila Československo zo svetovej politiky. Podporila tak všetky sily, ktoré majú záujem na udržaní tohoto stavu. Môhla naopak posilovať sily, ktoré by pomohli Československu, či už ide o veľmi početných politikov Západu — alebo nie bezvýznamné sily v ZSSR. V tomto zmysle je kolaborantská vláda zodpovedná za okupáciu.

Slovo z domova . . .

"Mám dospievajúci syny a tak sa u nás mokrát projevoval ten generačný problém. Ale keď, čo sme okupovaní — veškeré debaty medzi námi se točí kolem nesvobody a zrady. Až se mi někdy stýská po těch generačních hádkách, protože byly příznakem normální doby . . ." *Vlasta K. Olomouc*

Bývalá sokolská náčelnice z východních Čech píše: "Naše teď už opravdu stará sokolská garda se nedávno sešla po dvacetiletém umlčení v sokolovně, našima rukama nadšeně vybudované. Byly promítnuty zachráněné filmy o X. a XI. všesokolském sletu. Při vzpomínání na ty nádherné, nezapomenutelné dny na Strahově jsme všichni zaplakali — i muži a také nad tím, co zbylo z krásného loňského jara a léta".

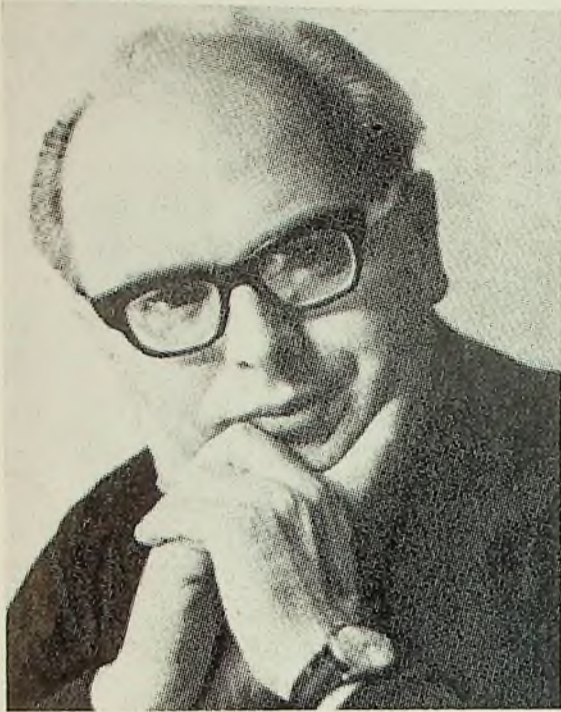
". . . Je mi docela jedno, co se se mnou stane, protože jsem starý a nemám iluze. Němci mne zavřeli na 5 let, a sotva jsem se trochu vzpamatoval, zavřeli mne komunisti. V Jáchymově jsem se sešel s řadou takových jako já. Ale přesto, že pro sebe od života ničeho už nežádám, svírá se mi srdce nad smutkem mládeže našeho pokolení. Proto nenávidím okupanty a proto nenávidím kolaborantskou vládu, že v mladých utlukli naději a probudili skepsy". *V. F. Praha, major v. v.*

Ludvík Veselý: VÍME, CO DĚLAT

Vydavatel Amerických Listů F. Svehla sešel se v Mnichově s Ludvíkem Veselým, proslulým českým novinářem, posledním úřadujícím šéfredaktorem (oficiálně zástupcem šéfredaktora) Listů, které byly letos v květnu zastaveny. Ludvík Veselý patří k prvním intelektuálům, kteří po ruské invazi se rozhodli zůstat v cizině. Následující řádky napsal pro A.L.

Ptáte se mě, vážená redakce, co má dělat československý intelektuál, který žije po srpnu 1968 mimo hranice své rodné země.

Chtěl bych citovat závěrečná slova z projevu jednoho českého intelektuála, který žije v Československu a promluvil na společném zasedá-

Autor článku, publicista Ludvík Veselý

Další "dokument obavy"

Provolání českých umělců, vědců, publicistů a kulturních pracovníků.

Patříme vzdělanému národu, s nímž nás nerozlučně, tak jako mateřský jazyk, spojují společná práce a dějiny. Proto se obracíme i ke svým spoluobčanům, abychom je ujistili, že s nimi sdílíme starost o svobodu a osud i smysl socialismu.

Posláním kultury je poznávat a tvořit, přinášet užitek a radost. K tomuto úkolu se hlásíme za okolností příznivých i nepříznivých. Ze zkušenosti víme, že kultura je krví národa a že tělo s příškracenými tepnami umírá. Hledáme pravdu, poznání pravdy neodporujeme a službu pravdě považujeme za své poslání. Hledat a dobývat pravdu a v jejím světle žít, znamená pro nás hledat a dobývat svobodu. Pravda a svoboda jsou pro nás nerozlučně spjaty. Svobodu nikdo nemůže udělovat, není to dar, je to úkol.

Dnes jsou omezoována základní kulturní práva, kultura jsou upírány možnosti, které už dávno považovala za vybojované, a jsou jí vnucovány falešné cíle.

Slyšíme, že věda, umění a novinářství patří státu a že stát je musí ovládat. Ale tak jako půda patří rolníkům a továrny dělníkům, patří noviny čtenářům, rozhlas posluchačům, film a televize divákům, věda a umění všem

lidem, kteří je potřebují. **Kultura není majetek státu, kultura je majetek lidí.** Tato chvíle nás těžce zkouší i naši odvahu, pevnost a rozum. V této zkoušce chceme obstát se ctí před svým svědomím, před svými spoluobčany i před zkoumavým a bezohledným pohledem našich dětí. Zásahy proti kultuře se stupňují. Budeme jim čelit jak jsme nejlépe schopni. Naše Svazy, pokud v jejich čele budou řádně zvolení představitelé, se už nikdy nepropůjčí k tomu, aby potlačovaly hodnoty — které mají chránit. Nikdo z nás nezradí své kolegy a tím ani sebe. Můžeme být umlčeni. Nemůžeme však být nikdy donuceni k tomu, abychom vyslovili cokoli, co si nemyslíme. Můžeme být připraveni o svobodu projevu. Nikdo nám však nemůže vzít svobodu ducha, jasnost vědomí a důstojnost. Rozum zůstává dál mírou činů a čest a věrnost mírou lidí. Česká kulturní obec je věrna a zůstane věrna svým myšlenkám a všemu tomu, k čemu dospěla v pravdě a poznání, svému jazyku, svému národním tradicím, svému lidu. Protože chceme jako dosud tvořit, budeme hájit své poslání a rozvíjet kulturní hodnoty podle svého svědomí, navzdory nepřízni doby.

ni Ústředních výborů tvůrčích svazů, Svazu vědeckých pracovníků a Českého svazu umění a kultury dne 22. května 1969 (tento projev nebyl pochopitelně v československém tisku zveřejněn): "Už nástup do nové etapy tak zvané normalizace našeho společenského života naznačuje den po dni zřetelněji, že naše přímá účast v politické praxi přestává mít smysl. Etapa sama bude pro naši uměleckou oblast ještě drtivější než její počátek. Co dělat? Nedat se a připravovat obrodný proces."

Jsem přesvědčen, že poslední věta může být programem českých a slovenských intelektuálů žijících mimo hranice Československa. Navíc mají možnost a je jejich povinností konfrontovat neustále ideály reformace, tedy obrodného procesu z roku 1968 s nejnovějšími poznatky společenských věd a vědeckých analýz ve světě. Pohyb všech oblastí společenského života je tak rychlý, že si nesmíme dovolit setrvávat na jedné už dosažené teoretické úrovni, jestli se ještě dnes zdravá myšlenka nemá stát už zítra dogmatickou a konzervativní. Společným cílem československých intelektuálů doma i za hranicemi je přispět k teoretickému základu společenského systému ve své vlasti, který by odpovídal našim dějinným tradicím, kultuře, práci i soudobým vědeckým poznatkům. Tak můžeme nejlépe přispět k pořízení anti-humánní, nekulturní a dogmatické ideologie sovětského vedení, ideologie, která se skrývá za hesly o socialismu a bratrství svobodných lidí, ale není nic víc než výrazem nároku na absolutní moc malé vrstvy zpátečnických aparátčků.

V bezprostřední blízkosti československého rozhlasu byly boje nejtvrdější. Musela ovšem nutně zvítězit hrubá síla. Ale neslavila žádný triumf. Neublížila tomu nejdůležitějšímu: víře národa, že pravda zvítězí.

Svatý Václav, vévoda země české, se i tentokrát stal symbolem odporu. Už první ráno po invazi bylo sousoší plně výzev.

Uplynul rok.

V srdci národa uplynulo

skoro století.

Celé století zklamání,

hněvivého vzdoru

a odporu proti okupaci.

Domov se nikdy s otroctvím

nesmíří!

Výroční zpráva: dvojí bilance

Nejdřív zahámlo směrem z Čierne nad Tisou a z Bratislavy. Potom se kolem celé republiky, s výjimkou západních hranic, ozvalo dunění. Přišla blesková, zákeřná noční bouře . . . Je tomu zrovna rok. Čas k ohlednutí a k roční bilanci, která je dvojitá. Jednu skládá strana a vláda, druhou československý lid. Obě se projevují na stránkách čs. tisku, obě jsou pravdivé, průkazné. A my teď neděláme nic jiného, než, že jejich nejzávažnější položky časově srovnáváme.

• Srpen 1968 — poslední dny

Zakázán Klub 231, v němž se sdružovali političtí vězni, oběti komunizmu. Zakázán KAN — klub angažovaných nestraníků. Na ministerstvech se objevují první sovětské poradce.

ALE: na hrobech obětí okupantů nevadají květiny. Přibývá nápisů výzývajících okupanty k odchodu.

• Září 68

Ministr vnitra, bývalý politický vězeň z dob Stalinova kultu, J. Pavel, donucen resignovat ve prospěch plzeňského aparátčíka Pelnáře. Intelektuálové opouštějí zemi, stejně jako angažovaní novináři. Část se jich skrývá. Pod vedením Rusů se připravuje znovunastolení cenzury.

ALE: účastníci druhé světové války, Hrdinové SSSR, vracejí sov. vyznamenání. Čs. olympijská výprava v Mexiku odmítá být ubytována s Bulhary.

• Říjen 68

Vláda vydává zákaz vytvářet nové organizace, které už dřív nebyly v Národní frontě. Je nastolena cenzura: prováděcím orgánem je Úřad pro tisk a informaci. Vláda odmítá prodloužení pobytu řadě zahraničních novinářů a nové neakredituje.

ALE: po čs. městech vznikají Dubčekovy kluby, mající nahradit KAN a K-231.

• Listopad 68

Nesmí se tisknout žádná kritika okupantů, nesmí se používat slovo okupant, nýbrž jen "dočasně umístěný" voják, nesmí se kritizovat činnost strany a vlády.

ALE: většina novin a časopisů pořád ještě otiskuje svobodomyšlné materiály, všemožné protesty, např. prohlášení vědeckých a uměleckých pracovníků, v němž se praví, že likvidace občanských svobod začíná vždy omezením svobody slova.

• Prosinec 68

Zastaven Reportér, Politika. Finanční škody způsobené okupanty dosahují desítek milionů. Jsou zavedeny opět jen jednorázové výjezdní doložky.

ALE: vznikají lidové protestní písně, zpívají se po celé zemi a pronikají za hranice.

• Leden 1969

Do úřadu je uveden rudý protektor V. V. Kuzněcov. Svobody jsou dále omezovány, teror roste.

ALE: Jan Palach protestuje sebevraždou upálením. Lid ho vyhlášíme národním hrdinou. Jeho jménem se pojmenovávají ulice.

• Únor 69

Zákaz hovořit o Palachovi jako o národním hrdinovi. Jeho jménem se nesmí pojmenovávat žádná ulice a žádná studentská kolej. Okupanti žádají stále více bytů pro svoje důstojníky. Cizí novináři a i turisté jsou nadále vypovídáni.

ALE: hrdinův hrob je denně zasypán květinami.

• Březen 69

Vojska odtáhla z měst, přítomnost okupantů se však projevuje stále větším terorem. Ruský tisk volá po potrestání liberalistů a nastolení tužšího vedení.

ALE: Jan Zajíc se stává živou pochodní č. 2. Protisovětská nenávisť propuká v Praze a dalších městech po hokejové porážce Rusů Českoslováky vs Švédsku.

• Duben 69

Znovuzavedeno odposlouchávání telefonických hovorů. Skandalizování pokrokových spisovatelů a novinářů. V zemi je 90.000 okupantů. Ceny jdou nahoru, je nedostatek spotřebního zboží i potravin. Nastupuje Husák Dubček donucen odejít. Rehabilitace zrádců: Bil'aka, Koldera, Indry a dalších.

ALE: objevují se nové a nové protiokupantské letáky, s jediným motivem: chceme svobodu, okupanti jděte domů.

• Květen 69

Zastaveny Listy, Student, Straničká a vládní delegace vedená prezidentem se poprvé oficiálně setkává s okupanty a slaví s nimi výročí osvobození ČSR. Nový ÚV KSČ vylučuje odpůrce okupace.

ALE: národ ignorující první máj, zdobí hroby Palacha a Zajíce a vydává provolání se slibem

nikdy se nepoddat. Plzeň manifestuje u základního kamene k pomníku amerických osvoboditelů.

• Červen 69

Rozehnán liberální MV KSČ v Praze. Vyměněna většina šéfredaktorů za osvědčené stalinisty. V Moskvě na světovém sezení komunistů umlouvá Husák rudé delegace, aby pomlčely o okupaci.

ALE: dělníci z libeňských loděnic nevpustili do závodu delegaci ruských vojáků a Svazu čs. sov. přátelství. Pracující z celé republiky slibují stávky, kdyby měli mít libeňští za svůj čin nejmenší nepříjemnost.

• Červenec 69

Rozeptán Svaz studentů, zastaven Literární život. Nedostatek potravin a elektřiny. Není uhlí, hrozí listkový systém. Železniční kalamity, prý proto, že není jasná funkce železnice při federativním uspořádání státu. Jsou vyměňovány celé stranické výbory. Rudé Právo surově útočí na Dubčeka a připravuje půdu pro prohlášení, že okupace byla žádoucí.

ALE: masové vystupování komunistů ze strany jde ruku v ruce se stále houževnatějším odporem celého národa nejen proti okupantům, ale i proti novému ÚV a kolaborantské vládě. Odhrožují protestují na nepovolených besedách. Není proti nim možno zakročit, je jich příliš mnoho. Ještě žádný stát nemohl existovat bez dělníků.

• Srpen 69

Vypukla řada protestů s šířiteli letáků. Lidové milice jsou v pohotovosti, Rusové mají na čs. území manévry. Na polských hranicích stojí další vojsko. President po návratu z Moskvy, kde byl s Husákem, vyzývá obyvatelstvo ke klidu a prohlašuje, že všechny kolující pověsti o tom, že by Rusko chtělo připojit ČSSR, jsou nesmyslné.

ALE: právě to spojení výzvy ke klidu s "připojovací" dementí je lidem (doma i na západě) nejvyšší podezřelé. Stejně podezřelá je i ta spousta ohňů, která vypuká na řadě míst a i ty zprávy o ztracených zbraních. Rádio hlásí, že policie rozehnala před sochou sv. Václava v Praze stopadesát studentů. Chodili kolem sochy v deset večer a mlčeli. V jakémsi městečku, hlásí čs. rozhlas, zatkl skupinu ozbrojených mužů a našli seznam se jmény kolaborantů, určených k likvidaci.

Přišel jednadvacátý srpen 1969 a našel československý lid odolný a nezlomený. Jen vláda má strach a okupanti zuří nad neúspěchem. Neúspěšný okupant je dvojnásob nebezpečný.

Fotografie, která nepotřebuje vysvětlení. "Tu zabili ruski okupanti 17. ročné dievča. 21. VIII. 1968 . . ." Mladíčká Danka Košanová byla jednou z prvních obětí. A slovenský sochař také její sádrovou bustu, kterou zhotovil noc po dívčine smrti, nazval prostě: OBĚŤ.